

ŚRODKI LECZNICZE O CHARAKTERZE PRZYMUSOWYM W KODEKSIE KARNYM FEDERACJI ROSYJSKIEJ

KATARZYNA ŁASKOWSKA *

DOI: 10.26399/iusnovum.v20.1.2026.02/k.laskowska

STRESZCZENIE

Opracowanie ma charakter przeglądowy. Jego celem jest omówienie zakresu regulacji środków leczniczych o charakterze przymusowym zawartych w kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej z 1996 r. (nazywanych w polskim prawie środkami zabezpieczającymi o charakterze leczniczym). Na jego potrzeby zastosowano metody: analizy źródeł prawa, tj. kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej z 1996 r., oraz analizy piśmiennictwa (literatury prawniczej). W publikacji przedstawiono przesłanki stosowania środków leczniczych o charakterze przymusowym oraz ich cele i rodzaje. Szczególną uwagę poświęcono analizie rozwiązań dotyczących przymusowej obserwacji ambulatoryjnej i leczenia u psychiatry, a także przymusowego leczenia w szpitalu psychiatrycznym (mającego w Rosji problematyczną historię). Ukazano też kwestie modyfikacji stosowania tych środków. Na potrzeby opracowania przyjęto tezę: „Zakres regulacji środków leczniczych o charakterze przymusowym zawartych w kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej z 1996 r. jest szeroki i obejmuje wiele szczegółowo uregulowanych środków”. Badania częściowo potwierdziły postawioną hipotezę badawczą. Wynika z nich, że zakres regulacji środków leczniczych o charakterze przymusowym zawartych w kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej z 1996 r. nie jest szeroki, posiada też mankamenty.

Słowa kluczowe: środki lecznicze o charakterze przymusowym, kodeks karny Federacji Rosyjskiej z 1996 r., obowiązkowa obserwacja i leczenie przez lekarza psychiatrę w warunkach ambulatoryjnych, przymusowe leczenie w placówce medycznej

* prof. dr hab., Kierownik Katedry Prawa Karnego i Kryminologii, Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku (Polska), e-mail: k.laskowska@uwb.edu.pl, ORCID: 0000-0001-6767-3929

COMPULSORY MEDICAL MEASURES IN THE CRIMINAL CODE OF THE RUSSIAN FEDERATION

ABSTRACT

This paper presents an overview of the subject matter. Its purpose is to discuss the scope of the provisions on compulsory medical measures contained in the 1996 Criminal Code of the Russian Federation (referred to in Polish law as 'preventive therapeutic measures'). The following methods were used in drafting this study: an analysis of legal sources, i.e. the 1996 Criminal Code of the Russian Federation, and an analysis of (legal) literature. The paper outlines the rationale for the use of compulsory medical measures, as well as their purposes and types. Particular attention is paid to the analysis of solutions associated with forced outpatient observation and psychiatric treatment, as well as forced treatment in a psychiatric hospital (which has a problematic history in Russia). The issues related to the modification of the use of these measures are also addressed. For the purposes of this article, the following hypothesis was adopted: 'The scope of the provisions on compulsory medical measures contained in the 1996 Criminal Code of the Russian Federation is broad and includes many measures that are regulated in detail.' The research, which partially confirmed this research hypothesis, shows that the scope of the analysed provisions on compulsory medical measures contained in the 1996 Criminal Code of the Russian Federation is not broad and has some shortcomings.

Keywords: compulsory medical measures, 1996 Criminal Code of the Russian Federation, compulsory observation and treatment by a psychiatrist in outpatient settings, compulsory treatment in a medical facility

WPROWADZENIE

Współcześnie według kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej z 1996 r.¹ (kk FR) osoby niepoczytalne popełniające przestępstwa nie podlegają odpowiedzialności karnej. Wobec nich stosowane są środki lecznicze o charakterze przymusowym. Natomiast osoby popełniające przestępstwa w stanie poczytalności, ale wymagające leczenia z powodu zaburzeń psychicznych, niewyłączających poczytalności, odpowiadają karne. Wobec nich również mogą być stosowane tytułowe środki.

Jak wiadomo z historii w Związku Radzieckim, złą sławą owiane były szpitale psychiatryczne, tzw. *psichuszki* (*психушки*). Były to zamknięte placówki, w których psychiatrię wykorzystywano do represjonowania ludzi, do zwalczania przeciwników politycznych i osób niewygodnych dla władzy. „Diagnozowano” u nich określone zaburzenia psychiczne i na tej podstawie izolowano w szpitalach, stanowiących swoiste więzienia. Umieszczano ich tam wyłącznie na podstawie opinii lekarskich, bez orzeczenia sądu, na czas nieokreślony. Również i we współczesnej Rosji instytucje te wykorzystywane są do walki politycznej. Według mediów w 2022 r. do szpitala

¹ Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (dostęp: 3.10.2024).

psychiatrycznego została skierowana syberyjska dziennikarka i aktywistka w związku z procesem o publikowanie *fake newsów* na temat rosyjskiej armii².

W ostatnich latach w Rosji problem ich zakresu i praktyki stosowania staje się coraz bardziej aktualny. Wzrasta bowiem liczba chorych, u których zdiagnozowano różnorodne zaburzenia psychiczne, np. w 2018 r. stwierdzono je u ponad 4 mln, co stanowiło 2951 osób na 100 000 mieszkańców tego kraju³. Rośnie też liczba czynów popełnianych przez osoby cierpiące na wrodzone lub nabyte choroby psychiczne. Współcześnie coraz częściej uważa się te osoby za bezbronne, potrzebujące maksymalnej ochrony praw człowieka, w tym w zakresie zdrowia psychicznego (a w niektórych przypadkach – stosowania środków leczniczych o charakterze przymusowym). Zwraca się też uwagę na brak prawie karnym definicji tej instytucji⁴.

Celem niniejszego opracowania jest ustalenie zakresu regulacji środków leczniczych o charakterze przymusowym, zawartych w kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej z 1996 r. Analizie zostaną poddane przepisy art. 97–104 kk FR.

Na potrzeby prowadzonych analiz sformułowano następującą hipotezę badawczą: „Zakres regulacji środków leczniczych o charakterze przymusowym zawartych w kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej z 1996 r. jest szeroki i obejmuje wiele szczegółowo uregulowanych środków”.

POJĘCIE I CECHY ŚRODKÓW LECZNICZYCH O CHARAKTERZE PRZYMUSOWYM

Jak wspomniano, zarówno w rosyjskim prawie karnym, jak i doktrynie nie występuje definicja środków leczniczych o charakterze przymusowym⁵. W związku z tym różni autorzy na swoje potrzeby tworzą ich pojęcia. Poniżej zostaną przedstawione tylko niektóre z nich.

Środki lecznicze o charakterze przymusowym to:

przewidziane prawem środki leczniczej (psychiatrycznej i organizacyjno-profilaktycznej) pomocy i ochrony, przymusowo stosowane odpowiednio w związku z orzeczeniem sądu wobec osób, które dopuściły się karalnego społecznie niebezpiecznego czynu lub przestępstwa, cierpiące na zaburzenia psychiczne w celu wyleczenia lub poprawy ich stanu psychicznego, a także zapobieżenia popełnieniu przez nie nowych czynów społecznie niebezpiecznych⁶.

² Rosjanie wsadzają do szpitala psychiatrycznego krytyków wojny w Ukrainie, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/rosjanie-wsadzaja-do-szpitala-psychiatrycznego-krytykow-wojny-w-ukrainie/j2d5mkh,79cfc278> (dostęp: 10.10.2024).

³ Yu.S. Belik, *Problemy primeneniya norm o prinuditel'nykh merakh meditsinskogo kharaktera*, „Vestnik Moskovskogo universiteta MVD Rossii” 2016, no. 1, s. 81; A.V. Vasselovskaya, *Nekotoryye problemnyye voprosy ispolneniya prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Vestnik Vladimirovskogo yuridicheskogo instituta” 2019, no. 3, s. 54.

⁴ E.A. Trusova, *Definitisiya, sushchnost' i inyye pravovyye osobennosti prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Matters of Russian and International Law” 2023, vol. 13, iss. 6A, s. 408.

⁵ I.A. Yefremova, *Ponyatiye i priznaki prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Izvestiya Yugo-Zapadnogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Istoriya i pravo” 2021, no. 11, s. 55.

⁶ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii. Chasti obshchaya i osobennaya*, red. V.K. Duyunov, Moskva 2017, s. 292.

Są to „środki bezpieczeństwa orzekane wobec osób, które popełniły przestępstwo lub czyn społecznie niebezpieczny, cierpiące na zaburzenia psychiczne i wymagające pomocy psychiatrycznej”⁷. Jest to instytucja prawno-medyczna zbudowana wokół przymusowego stosowania w koniecznych warunkach środków leczniczych, których podstawy stosowania reguluje kodeks karny, procedurę stosowania – kodeks postępowania karnego, a tryb wykonywania – kodeks karny wykonawczy i inne ustawy⁸.

Środki te mają charakter przymusowy, co oznacza, że nie zależą od chęci czy zgody osoby, wobec której są stosowane. Są orzekane przez sąd, stanowią przejaw przymusu państwowego. Nie występują w katalogu kar kodeksu karnego, nie są orzekane jako kary, nie powodują skazania⁹. Jednakże mają z karami cechy wspólne (przymus, orzekanie przez sąd, ograniczanie praw osób). Charakteryzują je: specyfika celów, podstaw oraz tryb wykonywania¹⁰. Nie realizują celu sprawiedliwościowego celu kary czy poprawy sprawcy¹¹.

Ponadto ich stosowanie gwarantuje bezpieczeństwo osoby z zaburzeniami psychicznymi i osób ją otaczających w okresie leczenia, a ich wybór, przedłużenie, zamiana czy zakończenie zależą od stanu zaburzeń, stwarzanego zagrożenia i prognozy ich rozwoju. O nałożeniu decyduje sąd z uwzględnieniem opinii psychiatrów¹².

Środki te zostały zamieszczone w rosyjskim kodeksie karnym z 1996 r. w rozdziale VI. pn.: „Inne środki o charakterze karno-prawnym” w części pn.: „Środki lecznicze o charakterze przymusowym”. Niektórzy proponują zmianę ich nazwy na: „lecznicze środki bezpieczeństwa w prawie karnym” lub „środki lecznicze o charakterze karnoprawnym”¹³. Przenosząc tę nazwę na grunt prawa polskiego, należy je określić środkami zabezpieczającymi o charakterze leczniczym. Jednakże autorka niniejszego opracowania będzie posługiwać się oryginalnym słownictwem.

PRZESŁANKI STOSOWANIA ŚRODKÓW PRZYMUSU O CHARAKTERZE LECZNICZYM (ART. 97 KK FR)

Według art. 97 ust. 1 kk FR środki lecznicze o charakterze przymusowym mogą być orzeczone przez sąd wobec osób:

- które popełniły czyny przewidziane w części szczególnej kk FR w stanie niepoczytalności – wobec nich środki te stanowią jedyną karnoprawną reakcję na czyn;
- które popełniły przestępstwo w stanie poczytalności, ale po jego dokonaniu wystąpiły u nich zaburzenia psychiczne uniemożliwiające wymierzenie lub wykonanie kary – środki te stosowane są w celu wyleczenia ich lub poprawy ich stanu zdrowia, a także „w celu realizacji zadań ustawodawstwa karnego”.

⁷ *Ugolovnyy Kodeks Rossiyskoy Federatsii. Kommentariy s putevoditelem po sudebnoy praktike*, red. A.I. Chuchayev, Moskva 2019, s. 427.

⁸ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 294.

⁹ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 427.

¹⁰ M.M. Dayshutov, w: *Komentariy k ugolovnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii. Nauchno-prakticheskiy (postateyny)*, red. S.V. D'yakov, N.G. Kadnikov, Moskva 2016, s. 229.

¹¹ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 427.

¹² V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 293–294.

¹³ *Ibidem*, s. 293.

W razie wyzdrowienia takich osób, sąd orzeka wobec nich karę. Jeśli to nie nastąpi, nie ponoszą one odpowiedzialności karnej;

- które popełniły przestępstwo w stanie zaburzenia psychicznego, niewyłączającego poczytalności – środki te stosowane są wraz z warunkowym skazaniem;
- które popełniły przestępstwo w wieku powyżej 18 lat przeciwko nietykalności seksualnej małoletniego poniżej 14. r.ż. i cierpią na zaburzenie preferencji seksualnych (pedofilię), nie wyłączające poczytalności – środki te stosowane są wraz z warunkowym skazaniem¹⁴.

Przesłankę orzeczenia środków leczniczych o charakterze przymusowym wobec wymienionych kategorii osób stanowi możliwość wyrządzenia przez nie innej znacznej szkody lub spowodowania zagrożenia dla nich samych lub dla innych osób (art. 97 ust. 2 kk FR).

Według rosyjskich prawników wątpliwości budzi wskazanie jako kryterium zagrożenia „wyrządzenie przez nie innej znacznej szkody”, a dokładnie: „innej”. Postulują o dookreślenie, „jakiej” szkody. Uwagi zgłaszają też do wyrażenia „spowodowanie zagrożenia”. Podają, że zagrożenie może stanowić też samobójstwo, które nie jest karalne. Proponują, by zastąpić je „realną możliwością (wysokim poziomem prawdopodobieństwa) popełnienia przez tę osobę nowych czynów przewidzianych w kk FR”¹⁵.

Należy zauważyć, że przepis ten składa się z dwóch części. Jedna dotyczy kategorii osób, wobec których mogą być stosowane omawiane środki, a druga – sytuacji zagrożeń wynikających z zachowania takich osób¹⁶. W praktyce środki te najczęściej są stosowane wobec osób niepoczytalnych, które popełniły czyn przewidziany w rosyjskim kodeksie karnym (80%)¹⁷.

Tryb wykonywania tych środków określa ustawodawstwo karno-wykonawcze Federacji Rosyjskiej i inne ustawy federalne (art. 97 ust. 3 kk FR), w szczególności ustawa o pomocy psychiatrycznej i gwarancjach praw obywateli przy jej okazywaniu z 1992 r.¹⁸

Na podstawie art. 97 ust. 4 kk FR w stosunku do trzech wymienionych powyżej kolejno kategorii osób,

które nie stanowią zagrożenia ze względu na swój stan psychiczny, sąd może przekazać niezbędne materiały do organu federalnego władzy wykonawczej w dziedzinie ochrony zdrowia lub do organu wykonawczego podmiotu Federacji Rosyjskiej w dziedzinie ochrony zdrowia w celu rozstrzygnięcia kwestii leczenia tych osób w placówce medycznej, zapewniającej pomoc psychiatryczną lub skierowania tych osób do stacjonarnych zakładów opieki społecznej dla osób, cierpiących na zaburzenia psychiczne, w trybie, przewidzianym przez ustawodawstwo z zakresu ochrony zdrowia.

¹⁴ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 429–430.

¹⁵ S.N. Shishkov, S.V. Polubinskaya, *Zakonodatel'nyye problemy prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „LEX RUSSIA” 2019, no. 6, s. 165.

¹⁶ A.V. Brilliantov, w: *Kommentariy k ugolovnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii (posteteymyy)*, red. A.V. Brilliantov, Moskva 2017, s. 332.

¹⁷ M.M. Dayshutov, w: *Kommentariy k ugolovnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii...*, op. cit., s. 231.

¹⁸ Zakon RF „O psikiatricheskoy pomoshchi i garantiyakh pravgrazhdan pri yeye okazanii” ot 02.07.1992 N 3185-1, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_4205/ (dostęp: 10.10.2024).

CELE STOSOWANIA ŚRODKÓW PRZYMUSU O CHARAKTERZE LECZNICZYM (ART. 98 KK FR)

Zgodnie z art. 98 kk FR cele zastosowania środków leczniczych o charakterze przymusowym stanowią:

- wyleczenie osób wymienionych w art. 97 ust. 1 kk FR (tj. doprowadzenie do ich wyzdrowienia dzięki leczeniu lekami lub poddaniu terapii psychiatrycznej)¹⁹, będące rezultatem prawidłowo orzeczonych i stosowanych środków leczniczych o charakterze przymusowym²⁰. Całkowite wyzdrowienie osób często chorych przewlekłe (które stanowią większość spośród skierowanych do odbycia środków przymusu), jest trudne lub niemożliwe²¹,
- poprawa ich stanu psychicznego (tj. doprowadzenie do ich częściowego wyzdrowienia na tyle, że nie zagrażają oni innym)²²,
- przeciwdziałanie popełnieniu przez nich nowych czynów, przewidzianych w kodeksie karnym (zarówno w czasie leczenia, jak i po zakończeniu stosowania tych środków)²³. Oznacza to, że osoby przestają zagrażać sobie i innym²⁴,
- ochrona społeczeństwa przed niebezpiecznymi, bezprawnymi zachowaniami osób z problemami w sferze psychicznej²⁵.

Wymienione cele mają charakter medyczny (pierwsze dwa) i prawny (trzeci)²⁶. Można uznać, że podstawowym celem stosowania tych środków jest „doprowadzenie do takiego stanu psychiki człowieka, w którym wyklucza się albo obniża możliwość popełnienia przez osobę czynów przewidzianych w części szczególnej kk FR”²⁷. Służyć temu mają wyłącznie metody oddziaływania o charakterze leczniczym (bez elementu kary). Dotyczy to diagnostyki i leczenia²⁸.

Niektórzy uważają, że jako cele stosowania środków powinny być uznane: „zagwarantowanie bezpieczeństwa społeczeństwa” i „ochrona praw i interesów prawnych osób psychicznie chorych”²⁹.

¹⁹ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 431.

²⁰ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 296.

²¹ A.N. Batanov, w: *Nauka v sovremennom mire. Materialy XXXI Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii. Sbornik nauchnykh trudov*, red. G.I. Rogaleva, Moskva 2018, s. 186.

²² *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 431.

²³ *Ibidem*, s. 432.

²⁴ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 296.

²⁵ F.Z. Radzhabova, A.M. Magomedadykova, Sh.S. Gadzhimagomedova, *Tseli naznacheniya i primeneniya prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Obrazovaniye i pravo” 2023, no. 4, s. 94.

²⁶ N.R. Kosevich, w: *Ugolovnoye pravo Rossii. Chasti obshchaya i osobennaya*, red. A.V. Brilliantov, Moskva 2015, s. 317.

²⁷ A.V. Brilliantov, w: *Kommentariy k ugolovnomu...*, op. cit., s. 340.

²⁸ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 432.

²⁹ A.N. Batanov, w: *Nauka v sovremennom mire...*, op. cit., s. 187.

RODZAJE ŚRODKÓW LECZNICZYCH O CHARAKTERZE PRZYMUSOWYM (ART. 99 KK FR)

Art. 99 ust. 1 kk FR przewiduje następujące rodzaje środków leczniczych o charakterze przymusowym:

- obowiązkowa obserwacja i leczenie przez lekarza psychiatrę w warunkach ambulatoryjnych;
- przymusowe leczenie w placówce medycznej, zapewniającej opiekę psychiatryczną w warunkach stacjonarnych (szpitalnych), o charakterze ogólnym;
- przymusowe leczenie w placówce medycznej, zapewniającej opiekę psychiatryczną w warunkach stacjonarnych (szpitalnych), o charakterze specjalistycznym;
- przymusowe leczenie w placówce medycznej, świadczącej pomoc psychiatryczną w warunkach stacjonarnych (szpitalnych), o charakterze specjalistycznym z intensywną obserwacją.

Pierwszy z wymienionych środków nie ma charakteru izolacyjnego, pozostałe dotyczą leczenia w różnych placówkach medycznych. Ich rodzaj zależy od stanu zdrowia osoby i potrzeby intensywnego leczenia³⁰. Specyfika każdego z nich związana jest ze sposobem leczenia, jego intensywnością, środkami zapewniania bezpieczeństwa osobie i jego otoczeniu³¹.

Wybór środka zależy od zagrożenia ze strony osoby chorej, będącego wynikiem zaburzenia³², charakteru zaburzenia, stanu psychicznego osoby oraz charakteru i stopnia społecznego niebezpieczeństwa dokonanego czynu³³.

O stosowaniu odpowiednich środków decyduje sąd, po zasięgnięciu opinii ekspertów psychiatrów. Bierze pod uwagę rekomendacje lekarzy, ale również sam analizuje zachowanie osoby, sposób dokonania czynu i ciężar jego następstw³⁴. W praktyce występują niejednokrotnie różnice w stanowiskach między organami sądowymi i rekomendacjami psychiatrów w kwestii orzekania o stosowaniu środków leczniczych o charakterze przymusowym³⁵.

Mając w pamięci wspomniane na początku opracowania nadużycia przy stosowaniu tych środków, w literaturze podkreśla się wyłączną rolę sądu w ich orzekaniu. Zauważa się, że „na terytorium państwa rosyjskiego tylko sąd może ograniczać prawa człowieka i wolności człowieka i obywatela, gwarantowane Konstytucją FR i realizować przymus w imieniu państwa rosyjskiego”³⁶.

Wobec osób skazanych za przestępstwa popełnione w stanie poczytalności, ale wymagających leczenia z powodu zaburzeń psychicznych, niewyłączających poczytalności, sąd może, oprócz wymierzonej kary, orzec zastosowanie środków leczniczych

³⁰ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 433.

³¹ M.M. Dayshutov, w: *Kommentariy k ugolovnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii...*, op. cit., s. 233.

³² N.R. Kosevich, *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 319.

³³ A.V. Brilliantov, w: *Kommentariy k ugolovnomu...*, op. cit., s. 342.

³⁴ N.R. Kosevich, *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 320.

³⁵ P.A. Kolmakov, *O nekotorykh problemnykh situatsiyakh pravovogo regulirovaniya prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Vestnik Udmurtskogo Universiteta” 2017, t. 27, выпуск 2, s. 107.

³⁶ I.A. Yefremova, *Ponyatiye i priznaki...*, op. cit., s. 58.

o charakterze przymusowym w postaci obowiązkowej obserwacji i leczenia przez lekarza psychiatrę w warunkach ambulatoryjnych (art. 99 ust. 2 kk FR).

W tym miejscu opracowania zostanie omówiona regulacja środka w postaci przymusowej obserwacji ambulatoryjnej i leczenia u psychiatry (art. 100 kk FR) oraz przymusowego leczenia w szpitalu psychiatrycznym (art. 101 kk FR).

Według art. 100 kk FR przesłanki orzeczenia przez sąd przymusowej obserwacji i leczenia przez lekarza psychiatrę w warunkach ambulatoryjnych stanowią przesłanki przewidziane w art. 97 kk FR (popętnienie czynów i przestępstw w określonym stanie psychicznym oraz możliwość wyrządzenia przez osobę znacznej szkody lub spowodowania zagrożenia dla niej lub innych osób), wobec osoby, której stan psychiczny nie wymaga umieszczenia jej w placówce medycznej, zapewniającej opiekę psychiatryczną w warunkach stacjonarnych (szpitalnych).

Należy zauważyć, że przesłanka: „jeżeli stan psychiczny danej osoby nie wymaga umieszczenia jej w placówce medycznej, zapewniającej opiekę psychiatryczną w warunkach stacjonarnych (szpitalnych)” nie jest precyzyjna. Problem stanowi wskazanie sytuacji, w których nie trzeba tam umieszczać danej osoby oraz kryteriów o tym decydujących. Z pewnością w rzeczywistości trudno jest to ustalić, zwłaszcza gdy współdecydującymi są psychiatra i prawnik³⁷.

W praktyce decyzja o obserwacji podejmowana jest przez komisję powołaną przez administrację placówki medycznej okazującej ambulatoryjną pomoc psychiatryczną. Jej ocenie poddawane są osoby, które popełniły czyny społecznie niebezpieczne – nie odpowiadały one karne, ale stosowano wobec nich przymusowe środki – oraz osoby mające poważne zaburzenia psychiczne, prowadzące do niebezpieczeństwa³⁸. Oznacza to, że środek ten może być stosowany wobec osoby, która jest zdolna do rozumienia jego zakresu, ma świadomość prowadzonego wobec niej leczenia³⁹, potrafi ocenić swój stan psychiczny, nie wymaga stałej medycznej kontroli, umie samodzielnie funkcjonować społecznie i istnieje pozytywna prognoza dotycząca jej stanu zdrowia⁴⁰.

Orzekając ten środek, sąd bierze pod uwagę: charakter i ciężar zaburzenia psychicznego, wpływ stanu psychicznego na zachowania osoby, w tym na zagrożenie dla siebie i innych, oraz możliwość osiągnięcia celów tych środków⁴¹.

Ich realizacja wymaga obowiązkowej obserwacji, systematycznych wizyt u psychiatry, leczenia lekami i rehabilitacji⁴². Obejmuje także okazanie pomocy społecznej w miejscu zamieszkania lub wykonywania kary. Umożliwia jednakże funkcjonowanie w swoim środowisku, wykonywanie pracy zawodowej (jeśli nie ma przeciwwskazań), wypełnianie różnych obowiązków, kontakty z rodziną⁴³.

W praktyce realizacja omawianego środka leczniczego polega na skierowaniu osoby przez sąd do placówki medycznej okazującej ambulatoryjną pomoc

³⁷ A.V. Brilliantov, w: *Kommentarij k ugolovnomu...*, op. cit., s. 343.

³⁸ *Ibidem*, s. 344.

³⁹ *Ugolovnyj kodeks...*, op. cit., s. 434.

⁴⁰ M.M. Dayshutov, w: *Kommentarij k ugolovnomu kodeksu Rossijskoy Federatsii...*, op. cit., s. 234.

⁴¹ *Ugolovnyj kodeks...*, op. cit., s. 434–435.

⁴² *Ibidem*, s. 435.

⁴³ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoje pravo Rossii...*, op. cit., s. 297.

psychiatryczną (np. do psychoneurologicznego ambulatorium, tj. placówki medycznej specjalnego leczenia i profilaktyki)⁴⁴.

Z kolei środek w postaci przymusowego leczenia w placówce medycznej, zapewniającej pomoc psychiatryczną w stacjonarnych warunkach, tj. szpitalu psychiatrycznym, jest bardziej surowy w porównaniu do omówionego poprzednio. Wymaga bowiem takiego leczenia, które może być zorganizowane i zabezpieczone tylko w placówce medycznej⁴⁵.

Na podstawie art. 101 ust. 1 kk FR przesłanki orzeczenia tego środka stanowią te przewidziane w art. 97 kk FR (popętnienie czynów i przestępstw w określonym stanie psychicznym oraz możliwość wyrządzenia przez osobę znacznej szkody lub spowodowania zagrożenia dla niej lub innych osób) wobec osoby, której charakter zaburzenia psychicznego wymaga odpowiednich warunków leczenia, opieki, pielęgnacji i obserwacji. Mogą one być spełnione wyłącznie w placówce medycznej, zapewniającej pomoc psychiatryczną w warunkach stacjonarnych/szpitalnych.

Leczenie w szpitalu psychiatrycznym w warunkach stacjonarnych orzeka się zatem tylko wtedy, gdy charakter zaburzenia osoby tego wymaga. Dotyczy to zarówno osób poczytalnych, jak i niepoczytalnych⁴⁶. Podczas leczenia w tej placówce takie osoby przebywają wspólnie z innymi chorymi⁴⁷. Posiadają prawa dotyczące np. uzyskiwania informacji o stanie zdrowia, składania skargi na leczenie do różnych organów (sądu, prokuratury), widzenia z adwokatem i duchownym, otrzymywania wynagrodzenia (w razie zatrudnienia w czasie leczenia). Jednakże, ze względu na stan zdrowia, niektóre z nich mogą być ograniczane, np. przyjmowanie gości, posługiwanie się telefonem⁴⁸.

Według art. 101 ust. 2 kk FR przesłankę orzeczenia przymusowego leczenia w placówce medycznej, zapewniającej pomoc psychiatryczną w warunkach stacjonarnych/szpitalnych o charakterze ogólnym, stanowi stan psychiczny osoby wymagający leczenia i obserwacji w warunkach stacjonarnych, ale niewymagający intensywnej obserwacji.

Leczenie w tych warunkach odbywa się w szpitalach i klinikach, w których panują ograniczenia z poruszaniem się chorych, np. nie wolno im opuszczać budynku bez przepustki, a spacerować mogą wyłącznie na terenie szpitala i wokół niego⁴⁹. W praktyce przebywają oni w wydzielonej części szpitala psychiatrycznego, w którym leczenie przymusowe nie stanowi głównego zadania tej placówki. Umieszcza się tam osoby, co do których nie przewiduje się ponownych zachowań agresywnych, występuje wobec nich pozytywna prognoza terapeutyczna oraz osoby przeniesione ze szpitali o charakterze specjalistycznym⁵⁰.

⁴⁴ S.Ya. Kazantsev, P.N. Mazurenko, *Ugolovnoye pravo*, Moskva 2022, s. 194.

⁴⁵ M.M. Dayshutov, w: *Kommentariy k ugovnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii...*, op. cit., s. 235–236.

⁴⁶ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 436.

⁴⁷ M.M. Dayshutov, w: *Kommentariy k ugovnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii...*, op. cit., s. 236.

⁴⁸ A.V. Brilliantov, w: *Kommentariy k ugovnomu...*, op. cit., s. 347.

⁴⁹ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 436.

⁵⁰ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 298.

Według art. 101 ust. 3 kk FR przesłankę orzeczenia przymusowego leczenia w placówce medycznej, zapewniającej pomoc psychiatryczną w warunkach stacjonarnych/szpitalnych o charakterze specjalistycznym, stanowi stan psychiczny osoby, która z tego względu wymaga stałej obserwacji.

Leczenie w tych warunkach odbywa się w klinikach psychiatrycznych. Ze względu na to, że chorzy stanowią zagrożenie dla innych osób, wymagają specjalistycznego leczenia i wyspecjalizowanego personelu⁵¹. Ich agresywne zachowania naruszające bezpieczeństwo innych osób lub powodujące naruszenia porządku i dyscypliny w placówkach (np. ucieczki, napaści na personel) muszą podlegać monitoringowi⁵².

W klinice zapewniony jest system ochrony i sygnalizacji niezbędnej do obserwacji pacjenta. Spaceruje odbywają się w izolowanych miejscach, a spotkania z najbliższymi – w określonych pomieszczeniach, odpowiednio wyposażonych, uniemożliwiających ucieczkę, w obecności personelu⁵³.

Zgodnie z art. 101 ust. 4 kk FR przesłankę orzeczenia przymusowego leczenia w placówce medycznej, zapewniającej pomoc psychiatryczną w warunkach stacjonarnych/szpitalnych o charakterze specjalistycznym z intensywną obserwacją, stanowi stan psychiczny osoby, która z tego względu stwarza szczególne zagrożenie dla siebie samej lub innych i wymaga stałej oraz intensywnej obserwacji.

W związku z tym, że w takich placówkach przebywają osoby z przewlekłymi zaburzeniami psychicznymi, wykazujące skłonności do ponownych zachowań zagrażających swojemu bezpieczeństwu i otoczeniu (napady na personel, ucieczki)⁵⁴, ich teren i budynki podlegają ochronie. Chorzy są umieszczani w oddzielnych salach, niekoedukacyjnie. Stosuje się wobec nich odpowiednie leczenie, w tym obserwację w czasie spaceru, widzeń czy terapii, dążąc do uniemożliwienia samobójstwa, ucieczki czy popełnienia nowego czynu⁵⁵. Takie placówki mają własną ochronę⁵⁶. Należy zauważyć, że wobec nieletnich poniżej 16. r.ż. nie orzeka się przymusowego umieszczenia w niej⁵⁷.

Jak podkreślają rosyjscy prawnicy, leczenie w szpitalu psychiatrycznym wymaga wielu ograniczeń, w tym w celu zapewnienia bezpieczeństwa zarówno chorym, jak i personelowi. Według nich odbywa się z poszanowaniem praw i wolności osoby chorej⁵⁸.

⁵¹ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 437.

⁵² S.Ya. Kazantsev, P.N. Mazurenko, *Ugolovnoye pravo...*, op. cit., s. 195.

⁵³ A.V. Brilliantov, w: *Kommentariy k ugolovnomu...*, op. cit., s. 349.

⁵⁴ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 299.

⁵⁵ A.V. Brilliantov, w: *Kommentariy k ugolovnomu...*, op. cit., s. 350.

⁵⁶ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 437.

⁵⁷ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 299.

⁵⁸ N.R. Kosevich, *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 320.

PRZEDŁUŻENIE, ZMIANA I ZANIECHANIE STOSOWANIA
ŚRODKÓW LECZNICZYCH O CHARAKTERZE PRZYMUSOWYM
(ART. 102 KK FR) ORAZ ZALICZENIE OKRESU
ICH STOSOWANIA (ART. 103 KK FR)

Na podstawie art. 102 ust. 1 kk FR sąd, na wniosek administracji placówki medycznej, prowadzącej przymusowe leczenie, lub inspekcji karno-wykonawczej, nadzorującej stosowanie środków leczniczych o charakterze przymusowym, na podstawie opinii komisji lekarzy psychiatrów, orzeka o dokonaniu ich przedłużenia, zmianie lub zakończeniu stosowania.

Według art. 102 ust. 2 kk FR w celu ustalenia, czy istnieją podstawy do wystąpienia do sądu z wnioskiem o uchylenie lub zmianę środka leczniczego o charakterze przymusowym, osoba, wobec której go zastosowano, poddawana jest badaniu przez komisję lekarzy psychiatrów. Odbywa się to co najmniej raz na sześć miesięcy. Inicjatorem badania może być lekarz prowadzący (jeżeli w trakcie leczenia doszedł on do wniosku, że należy zmienić lub przerwać stosowanie orzeczonego środka) lub osoba, wobec której go zastosowano, jej przedstawiciel ustawowy i (lub) bliski krewny (na wniosek). Wniosek składa się za pośrednictwem administracji placówki medycznej, która prowadzi przymusowe leczenie, lub inspekcji karno-wykonawczej, przeprowadzającej kontrolę stosowania środków leczniczych o charakterze przymusowym, niezależnie od czasu ostatniego badania. W razie stwierdzenia braku podstaw do zakończenia stosowania lub zmiany środka, administracja placówki medycznej prowadzącej przymusowe leczenie lub ww. inspekcja karno-wykonawcza przedkłada sądowi wniosek o przedłużenie przymusowego leczenia. Pierwsze przedłużenie przymusowego leczenia może nastąpić po sześciu miesiącach od momentu rozpoczęcia leczenia, a następnie przedłużenie odbywa się co roku. Należy przy tym podkreślić, że decyzja komisji o zaniechaniu przedłużenia i zmianie stosowania środków, a także opinia administracji placówki medycznej nie są wiążące dla sądu. Może podjąć on inną decyzję⁵⁹.

Wobec osoby, która popełniła przestępstwo w wieku powyżej 18 lat przeciwko nietykalności seksualnej małoletniego poniżej 14. r.ż. i cierpi na zaburzenie preferencji seksualnych (pedofilię), niewyłączające poczytalności, sąd – na podstawie wniosku, złożonego nie później niż sześć miesięcy przed upływem terminu wykonania kary przez administrację instytucji, wykonującej karę – wyznacza badanie sądowo-psychiatryczne. Jego celem jest rozstrzygnięcie kwestii konieczności stosowania wobec niej tych środków w okresie przedterminowego zwolnienia warunkowego lub w okresie odbywania bardziej łagodnego rodzaju kary, a także po odbyciu kary. Odbywa się to niezależnie od terminu ostatniego badania i podjętej decyzji o zakończeniu stosowania środka leczniczego o charakterze przymusowym. Sąd, na podstawie sądowo-psychiatrycznej ekspertyzy, może orzec zastosowanie takiego środka w postaci obowiązkowej obserwacji i leczenia przez lekarza psychiatrę w warunkach ambulatoryjnych lub zaprzestanie jego stosowania (art. 102 ust. 2.1. kk FR).

⁵⁹ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 300–301.

Przesłanki dokonania przez sąd zmiany lub zaprzestania stosowania środka leczniczego o charakterze przymusowym stanowią: taka zmiana stanu psychicznego danej osoby, przy której uprzednio zastosowany środek nie jest już konieczny lub istnieje potrzeba orzeczenia o zastosowaniu innego środka (art. 102 ust. 3 kk FR). Podstawę zmiany lub zaniechania stosowania środków stanowią może zachowanie osoby polegające np. na zaprzestaniu stwarzania zagrożenia dla innych osób albo na zmniejszaniu się tego zagrożenia⁶⁰.

W przypadku zakończenia stosowania przymusowego leczenia w placówce medycznej, zapewniającej pomoc psychiatryczną w warunkach szpitalnych, sąd może przekazać niezbędne materiały dotyczące osoby, która była przymusowo leczona, organowi federalnemu władzy wykonawczej w dziedzinie opieki zdrowotnej lub organowi władzy wykonawczej podmiotu Federacji Rosyjskiej w dziedzinie opieki zdrowotnej w celu rozstrzygnięcia kwestii leczenia tej osoby w placówce medycznej, świadczącej pomoc psychiatryczną lub skierowania tej osoby do stacjonarnego zakładu opieki społecznej dla osób cierpiących na zaburzenia psychiczne, w trybie przewidzianym przez ustawodawstwo z dziedziny ochrony zdrowia (art. 102 ust. 4 kk FR).

Oznacza to, że w razie decyzji o zaniechaniu stosowania określonego środka, a przy występowaniu medycznych wskazań do dalszego leczenia psychiatrycznego na zasadach ogólnych w celu kontynuowania leczenia (poza leczeniem w placówce medycznej, zapewniającej opiekę psychiatryczną w warunkach stacjonarnych [szpitalnych] o charakterze specjalistycznym i leczeniem w placówce medycznej, świadczącej pomoc psychiatryczną w warunkach stacjonarnych [szpitalnych] o charakterze specjalistycznym z intensywną obserwacją), można skierować go do innej placówki leczniczej⁶¹.

Jak wynika z przedstawionych informacji, stosowanie środków odbywa się pod kontrolą sądu. Od niego zależą przedłużenie, zmiana i zaniechanie ich stosowania. Sąd nie określa czasu leczenia. Będzie on zależny od stanu zdrowia osoby.

Na podstawie art. 103 kk FR:

w przypadku wyleczenia osoby, u której zaburzenia psychiczne pojawiły się po dokonaniu przestępstwa, przy wymierzaniu kary lub wznowieniu jej wykonania, okres, w którym stosowano wobec danej osoby przymusowe leczenie w placówce medycznej, udzielającej pomocy psychiatrycznej w warunkach stacjonarnych, zalicza się na poczet kary w stosunku: jeden dzień pobytu w placówce medycznej, udzielającej pomocy psychiatrycznej w warunkach stacjonarnych, za jeden dzień pozbawienia wolności.

Kodeks karny FR nie reguluje sposobu zaliczania na okres kary, jeśli chodzi o kary nie związane z pozbawieniem wolności⁶².

⁶⁰ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 440.

⁶¹ V.K. Duyunov, w: *Ugolovnoye pravo Rossii...*, op. cit., s. 301.

⁶² A.V. Brilliantov, w: *Kommentariy k ugolovnomu...*, op. cit., s. 358.

ŚRODKI LECZNICZE O CHARAKTERZE PRZYMUSOWYM POŁĄCZONE Z WYKONANIEM KARY (ART. 104 KK FR)

Na podstawie art. 104 ust. 1 kk FR środki lecznicze o charakterze przymusowym w postaci obowiązkowej obserwacji i leczenia przez lekarza psychiatrę w warunkach ambulatoryjnych, wobec osób skazanych za przestępstwa popełnione w stanie poczytalności, ale wymagających leczenia z powodu zaburzeń psychicznych, niewyłączające poczytalności, są wykonywane w miejscu odbywania kary pozbawienia wolności, a w stosunku do osób skazanych na inne rodzaje kar – w placówkach medycznych państwowego systemu służby zdrowia, świadczących pomoc psychiatryczną w warunkach ambulatoryjnych.

W praktyce, o ile wykonywanie środka w miejscach pozbawienia wolności odbywa się w placówkach penitencjarnych, o tyle wykonywanie kary ograniczenia wolności lub prac przymusowych (ze względu na specyfikę tych kar) jest problematyczne⁶³.

W razie zmiany stanu psychicznego osoby skazanej, wymagającej leczenia w warunkach stacjonarnych, umieszcza się ją w placówce medycznej, sprawującej opiekę psychiatryczną w warunkach stacjonarnych, lub w innej placówce medycznej w trybie i na zasadach przewidzianych przez ustawodawstwo z zakresu ochrony zdrowia (art. 104 ust. 2 kk FR).

Według art. 104 ust. 3 kk FR do okresu odbywanej kary zaliczany jest okres pobytu w wymienionych wyżej placówkach medycznych (...).

Zakończenie stosowania środka leczniczego o charakterze przymusowym, połączonego z wykonaniem kary, następuje na podstawie opinii komisji lekarzy psychiatrów. Jest dokonywane przez sąd na wniosek organu wykonującego karę (art. 104 ust. 4 kk FR).

Niektórzy rosyjscy prawnicy uważają za niewłaściwe „przekazywanie wiodącej roli w rozwiązywaniu tych problemów (materialnemu) ustawodawstwu karnemu”. Uważają, że kwestie te powinny być rozwiązywane na poziomie ustawodawstwa karno-wykonawczego⁶⁴.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, postawiona na początku analiz hipoteza badawcza w toku badań została potwierdzona częściowo, bowiem, jak ustalono, zakres regulacji środków leczniczych o charakterze przymusowym zawartych w kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej z 1996 r. nie jest szeroki. Zasadniczo obejmuje dwa środki: 1) przymusową obserwację i leczenie przez lekarza psychiatrę w warunkach ambulatoryjnych, oraz 2) przymusowe leczenie w placówce medycznej. Na uwagę zasługuje różnorodny

⁶³ *Ugolovnyy kodeks...*, op. cit., s. 442.

⁶⁴ A.V. Zvonov, A.A. Savin, *Problemy regulirovaniya zakonodatel'stva v chasti ispolneniya prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. Ekonomicheskiye i yuridicheskiye nauki” 2019, no. 4, s. 137.

charakter tego drugiego środka (ogólny, specjalistyczny, specjalistyczny z intensywną obserwacją). Jest rozbudowany, co w praktyce może sprzyjać wykorzystywaniu izolacji osoby chorej w celach pozamedycznych. Natomiast jako szerokie można uznać cele stosowania środków leczniczych o charakterze przymusowym, obejmujące, poza prewencją, także dążenie do poprawy stanu zdrowia osoby chorej. Należy zauważyć, że środki te, na tle częstej kazuistyki rosyjskiego kodeksu karnego, są względnie szczegółowo uregulowane. Jak się wydaje, uwzględniają międzynarodowe standardy z zakresu ochrony praw człowieka.

Omawiane rozwiązania posiadają także określone mankamenty. Według rosyjskich prawników, ze względu na charakter medyczno-karnoprawny (prawo materialne i wykonawcze) omawianych środków, należy zebrać je i opracować w jednej ustawie, która uregulowałaby m.in. także kwestie dostarczania pacjentów do placówek medycznych wykonujących środki czy określiłaby sytuację prawną osoby dokonującej ucieczki lub uchylającej się od przymusowego leczenia⁶⁵.

Ponadto środki lecznicze o charakterze przymusowym, zawierające w sobie elementy prawa i medycyny, w praktyce funkcjonariuszom Policji oraz sędziom stwarzają problemy związane m.in. z niewystarczającym poziomem ich wiedzy medycznej. Kwestię tę powinna rozwiązać jednolitość praktyki orzeczniczej, ukształtowanej na bazie interpretacji sądów wyższych instancji⁶⁶.

Praktyczne problemy wiążą się też z nieprawidłowym stosowaniem ustawodawstwa przy rozpatrywaniu spraw karnych dotyczących środków leczniczych o charakterze przymusowym. Najważniejsze z nich dotyczą: nieuzasadnionego stosowania lub przeciwnie, niestosowania ich, jeśli to konieczne; naruszenia procedury badania psychiatrycznego, jego częstotliwości; niezgodności wybranego środka ze stopniem zagrożenia społecznego danej osoby lub zwłoki w związku ze zmianą środka; wyłączenia osób poddanych środkom przymusu o charakterze medycznym od udziału w czynnościach procesowych, bez uwzględnienia ich stanu zdrowia⁶⁷.

Znamienne wydają się słowa współczesnego rosyjskiego prawnika: „Dobrze znane jest, że stosowanie środków leczniczych o charakterze przymusowym może służyć celom tłumienia i eliminacji przeciwników politycznych, rozwiązania innych pozamedycznych problemów, przy czym bez głośnego sprawiedliwego procesu”⁶⁸. Podobnych nadużyć, jak wskazano na wstępie, nie da się obecnie wykluczyć.

⁶⁵ Ye.V. Shpynova, *Prinuditel'nyye mery meditsinskogo kharaktera*, „Aktual'nyye problemy rossiyskogo prava” 2015, no. 4, s. 70.

⁶⁶ A.Ye. Leont'yeva, *Prinuditel'nyye mery meditsinskogo kharaktera v uk RF*, „Naukosfera” 2021, no. 7, s. 325.

⁶⁷ A.L. Suvorova, *Problemnnyye voprosy prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera v ugovonom prave Rossii*, „Science Time” 2023, no. 11, s. 62.

⁶⁸ A.V. Brilliantov, w: *Kommentariy k ugovonomu...*, op. cit., s. 338–339.

BIBLIOGRAFIA

- Batanov A.N., w: *Nauka v sovremennom mire. Materialy XXXI Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii. Sbornik nauchnykh trudov*, red. G.I. Rogaleva, Moskva 2018.
- Belik Yu.S., *Problemy primeneniya norm o prinuditel'nykh merakh meditsinskogo kharaktera*, „Vestnik Moskovskogo universiteta MVD Rossii” 2016, no. 1.
- Brilliantov A.V., w: *Kommentariy k ugolovnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii (posteteynyy)*, red. A.V. Brilliantov, Moskva 2017.
- Dayshutov M.M., w: *Kommentariy k ugolovnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii. Nauchno-prakticheskii (postateyny)*, red. S.V. D'yakov, N.G. Kadnikov, Moskva 2016.
- Duyunov V.K., w: *Ugolovnoye pravo Rossii. Chasti obshchaya i osobennaya*, red. V.K. Duyunov, Moskva 2017.
- Kolmakov P.A., *O nekotorykh problemnykh situatsiyakh pravovogo regulirovaniya prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Vestnik Udmurtskogo Universiteta” 2017, t. 27, vypusk 2.
- Kosevich N.R., w: *Ugolovnoye pravo Rossii. Chasti obshchaya i osobennaya*, red. A.V. Brilliantov, Moskva 2015.
- Radzhabova F.Z., Magomedadykova A.M., Gadzhimagomedova Sh.S., *Tseli naznacheniya i primeneniya prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Obrazovaniye i pravo” 2023, no. 4.
- Rosjanie wsadzaja do szpitala psychiatrycznego krytyków wojny w Ukrainie, <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/rosjanie-wsadzaja-do-szpitala-psychiatrycznego-krytykow-wojny-w-ukrainie/j2d5mkh,79cfc278>.
- Shishkov S.N., Polubinskaya S.V., *Zakonodatel'nyye problemy prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „LEX RUSSIA” 2019, no. 6.
- Trusova E.A., *Definitsiya, sushchnost' i inyye pravovyye osobennosti prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Matters of Russian and International Law” 2023, vol. 13, iss. 6A.
- Ugolovnyy Kodeks Rossiyskoy Federatsii. Kommentariy s putevoditelem po sudebnoy praktike*, red. A.I. Chuchayev, Moskva 2019.
- Vasselovskaya A.V., *Nekotoryye problemnyye voprosy ispolneniya prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Vestnik Vladimirskogo yuridicheskogo instituta” 2019, no. 3.
- Yefremova I.A., *Ponyatiye i priznaki prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Izvestiya Yugo-Zapadnogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Istoriya i pravo” 2021, no. 11.
- Zvonov A.V., Savin A.A., *Problemy regulirovaniya zakonodatel'stva v chasti ispolneniya prinuditel'nykh mer meditsinskogo kharaktera*, „Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. Ekonomicheskiye i yuridicheskiye nauki” 2019, no. 4.

Cytuj jako:

Laskowska K., *Środki lecznicze o charakterze przymusowym w kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej*, „Ius Novum” 2026, nr 1(20), s. 27–41. DOI: 10.26399/iusnovum.v20.1.2026.02/k.laskowska